

С. С. Ставроян
 викладач кафедри філософії
 Національного технічного університету України
 «Київський політехнічний інститут»

НАРАТИВНА ТЕОЛОГІЯ В СУЧАСНІЙ ПРОТЕСТАНТСЬКІЙ ДУМЦІ

Наративна теологія стала новою формою саморефлексії протестантизму й адекватним вираженням ортодоксії в добу постмодерну. У працях класиків протестантської наративної теології кінця ХХ – початку ХХІ ст. наративна методологія, яка виникла в релігієзнавстві та філософській герменевтиці, була пристосована до потреб аналізу наративних джерел не лише протестантизму, а й інших релігійних конфесій. Однак перенесення методології у сферу релігієзнавства не може бути автоматичним, тому спершу необхідно осмислити досвід сучасної протестантської наративної теології, особливо щодо тих методів і результатів, які відрізняють саме наративну теологію від попередніх видів протестантської думки – класичної, ліберальної, фундаменталістичної, неоортодоксальної тощо.

Мета статті – дослідити дискурс наративної теології в сучасному протестантизмі.

Незважаючи на переклади основних протестантських теологічних праць, що становлять наративний дискурс, систематизованого дослідження цієї наукової проблеми в українській філософсько-релігієзнавчій науці немає. Матеріалом нашої розвідки стануть першоджерела таких авторів: У. Брюгемана, К. Дж. Ванхузера, С. Гренца, Р. Олсона і Дж. Данна, Г. Р. Осборна, Н. Т. Райта, Дж. Сміта, Е. Тісельтона, С. Хауерваса, Р. Хейза та ін.

На думку С. Гренца й Р. Олсона, наративна теологія – антропологічно орієнтована, як і багато інших течій сучасного богослов'я, визнає, що теологія мусить розпочинатися з питання про те, як людина може мати релігійний досвід, віру, бути людиною релігійною загалом і християнином зокрема. Як і всі антропологічно орієнтовані течії сучасної теології, наративна теологія розпочинає з питання: «Що значить бути людиною в сучасному світі?» [3, с. 411]. Відповідь на це питання, яка пропонується в наративній теології, доволі специфічна. Бути людиною в сучасному світі – це розповідати наративні історії про себе та свою спільноту, це бути причетним до певної культури, в основі якої лежать наративи зі своїми сюжетами, що розповідають про певні унікальні події в минулому, сучасності й майбутньому. Такого роду антропологічна ідентифікація відбувається тому, що «людський досвід обов'язково набуває форми розповіді» [3, с. 411] за всякої спроби людини чи спільноти розповісти про себе. Також і зрозуміти досвід інших можна лише тоді, коли він поданий у формі наративу [3, с. 411]. Історія, яка розповідається, має бути, на думку представників наративної теології, не просто історією із сюжетною лінією та оповідачем (наратором). За визначенням Г. Факра, наратив у теології – це «опис персонажів і подій у межах сюжету, який розвивається в часі та просторі, прямує до розв'язки конфлікту, який у цьому сюжеті назрів» [3, с. 411]. Поява таких розповідей – ключова характеристика людського способу мислити й жити, пов'язана з потребою людини встановлювати логічні зв'язки між минулим, майбутнім і сьогоденням [3, с. 411]. Значення наративної теології викликане, на думку С. Гренца і Р. Олсона, таким: «Увага до передання своєї історії й унесення її до історії суспільства ґрунтується на сучасній ідеї про те, що майже всі наші фундаментальні переконавання, як релігійні, так і світські, уходять коренями в ту чи іншу розповідь, у контексті якої вони отримують смисл» [3, с. 411]. Різні фундаментальні «пояснювальні розповіді» породжують різні етики, різні релігійні переконання [3, с. 412]. Щоб зрозуміти витoki практичних і теоретичних особливостей релігій, необхідно зрозуміти як історії,

так і «лінгвістичні структури», що з цими розповідями пов'язані [3, с. 412].

С. Гренц і Р. Олсон вважають, що фактичним засновником наративної теології був біблеїст Ернест Райт [3, с. 417], котрий намагався довести таку тезу: «Біблія не статична, це дива-книга, головний герой якої – Бог, а головне завдання – свідчити про те, що він зробив для того, щоб врятувати людину й установити на землі своє царство» [3, с. 417]. Біблійна теологія – це проголошення або ж переказ історії спасаючої діяльності Бога в загальній історії людства [3, с. 417]. Теологія має розповідати історію до кінця саме як історію, і в цій мовній діяльності буде розкриватися характер Бога.

Е. Тісельтон підкреслює відкритий характер біблійної розповіді щодо особистості [9, с. 65]. Найбільш виразно цей відкритий характер біблійного наративу виявляється в притчах [9, с. 42–67]. Окремий віруючий чує притчу про блудного сина, переважно ставить себе не місце грішника, який кається, тобто отожднює себе з молодшим («блудним») сином із відомої притчі. Значно рідше відбувається усвідомлення власної тожності зі старшим сином, який виражає образ праведного віруючого, котрий претендує на певні заслуги перед Богом і ревниво ставиться до милостивих дарунків Бога грішникам, які покалися. Ще менше віруючі усвідомлюють, що мають так приймати грішників, як батько з притчі, – із любов'ю, ще до будь-якого покаяння. Е. Тісельтон вважає, що всі персонажі притч є можливими ролями для читача, і важливо заглибитися в історію, щоб пояснити власне існування, а не поспішати обмежуватися лише одним тлумаченням. Ще більш важливо те, що притчі творять наративні світи, до яких залучають читача. При цьому притчі самою своєю природою розлогої метафори руйнують можливість однозначності, не дають сформувати єдиноістинного раціонального богослов'я чи замкнутого міфу [9, с. 63]. Церква як спільнота передає наративи, а не смисли, які мали б бути «за наративами». Центральний теологічний смисл – «Бог контролює історію і спасає світ» збігається із центральним наративом «Бог турбується про своє творіння і Його турбота втілилась в обранні Ізраїлю й житті Ісуса» (С. Хаусхер) [9, с. 425]. Як бачимо, теологія є наративною, а наратив – теологічним. Певний наратив і є смислом, а не окремі пропозиційні судження з Біблії, навіть такі як «Бог є любов».

Якщо Е. Тісельтон вважає, що текст втягує читача в певний наратив і задає правила мовної гри, то К. Ванхузер звертає увагу на те, що читач у добу постмодернізму вільний у власних тлумаченнях тексту, і тому визнання читачем впливу тексту на власну ідентичність є актом герметичного змирення та формування певної читацької етики. К. Ванхузер у своїй фундаментальній роботі «Мистецтво розуміння тексту. Літературознавча етика і тлумачення Писання» [2] розгортає величезну картину долі читання Біблії сучасним теологом, свого роду унікальну «феноменологію духу сучасного християнського богослов'я». У першій частині книги він послідовно простежує деконструкцію в сучасних філософії, теології, літературознавстві автора тексту й читача. У другій відбувається «воскресіння автора», «віднайдений текст» і «преображення читача». Бог як автор говорить через комунікативну спільноту Свого народу. Боже Слово являє себе через Текст, що існує під час його написання й читання. А читач формується як духовне «Я» завдяки прийняттю наративу Тексту та вірності Автору (Богові). Читання читача є діяльністю не стільки людини чи спільноти,

скільки активністю Духу Святого, який і відкриває Слово Боже (Сина) й Автора (Отця). Герменевтика К. Ванхузера вбивається із загальною устрою сучасної теології через власну спекулятивність, філософічність, штучність, і тому не дивно, що використовується лише фрагментарно в сучасній протестантській теології.

Найбільш впливовою в протестантській думці, зокрема українській, стала модель нарративної теології, запропонована видатним англійським біблеїстом Н.Т. Райтом у його класичній фундаментальній праці «Новий Завіт і народ Божий» (1992) [7]. Згідно з Н.Т. Райтом, історико-критичний, філологічний, структуралістський аналіз біблійних текстів вичерпав власні можливості. Для глибшого й адекватнішого розуміння Біблії як наукою, так і спільнотою віруючих необхідним є критичний реалізм, тобто визнання біблійних нарративів як реальностей, що є предметом для розуміння, з одного боку, та інстанцією впливу на читачів і спільноти, з іншого боку [7, с. 53–103]. Текст має властивість захоплювати читача через розповідь сюжетних історій, надання символів і метафор, нових переінтерпретацій історичних нарративів як книжного, так і реально-історичного походження [7, с. 73–77]. Текст розповідає історію, відкриває весь нарративний світ, і тоді «нас невтримно тягне у світ цієї історії» [7, с. 75] як через цікавість до того, що розповідається, так і через інтерес до того, що замовчується [7]. Відомий теолог показує відповідні процеси втягування в метафоричний світ історії з поезії [7, с. 73–75], де загадковість тексту привертає увагу, незважаючи на мінімальність інформативності. Удалим є приклад з утягуванням читача в нарратив знакового роману Томаса Манна «Доктор Фаустус» [7, с. 75–76], де різні історії – літературного Фауста й реальної Німеччини – подано через історію геніального композитора, який спочатку спокушається, а потім критикує гітлеризм. У результаті розповіді про долю та переживання вигаданого композитора Томаса Манна краще за будь-якого аналітика чи історика розкривають трагедію німецького народу. Так само читачі не можуть не реагувати на притчу Ісуса про виноградник, яка розвиває історію, що розповів Ісаї. У результаті переказів із використанням метафор і символів читач схильний приймати біблійну історію, у якій описано драматичні відносини Бога й Ізраїлю, саме в тій версії, у якій вона розповідається, з тими тлумаченнями, які вона в собі несе [7, с. 76–77]. Притча краще за теологічні трактати розкриває й характер Бога, і логіку Його дій, і характер вождів Ізраїлю, дає безжально-критичне зображення їхніх вчинків і мотивів. І смислом історії, яка спочатку була розказана Ісаєю, а потім наново Ісусом, була саме ця історія, а не певні богословські чи моральні висновки, які можна було б здобути при тлумаченні. Біблійні тексти тлумачать історію, тлумачать читачів, пояснюючи себе самі й даючи пояснення історій Бога, людини, народу Божого та людства.

Отже, історії втягують читача в себе завдяки такому: 1) власному символічному й метафоричному світові, 2) сюжету історії, 3) паралелізму історії, що розповідається зараз, із реальною історією читачів, або із реальною історією, що цікавить читачів, або із літературною історією, що була важлива для читачів. Центральну роль усе-таки при цьому відіграє сюжет, у якому виражена сутність історій [7, с. 102–103]. Сюжет нарративу має три обов'язкові елементи: зав'язку, розвиток дії з кульмінацією, розв'язку. Н.Т. Райт стверджує: «Сюжет простої історії можна поділити на три основні частини: зав'язка (включаючи експозицію), у якій ставиться чи створюється проблема і герою чи героїні доручається завдання, на вигляд важке чи неможливе до виконання; розвиток дії (що завершується кульмінацією), у якому головний герой, у супереч обставинах, доходить вирішення проблеми; і розв'язку, у якій початкове завдання повністю вирішено [7, с. 103]. Біблійна історія як єдине ціле задає смисл окремим текстам, а тому «важливо, щоб ми розуміли Писання і свої відносини з ним у контексті якогось всеохопного

нарративу, який задає смисл кожному окремому текстові» [6, с. 122].

Н.Т. Райт наголошує на тому, що так само читач має тлумачити окремі тексти п'єс Шекспіра в межах того нарративу, який розповідає п'єса як ціле. Такий підхід – перша умова можливості зрозуміти текст і адекватно до нього ставитися. Якщо ж це текст Писання, який вимагає від віруючих певних дій, починаючи від розуміння та закінчуючи етикою, то лише усвідомлення всієї історії дає змогу досягнути цієї мети, усвідомлюючи, що наш час посідає певне місце в історії, яку розповідає Біблія. Н.Т. Райт міркує: «Якби один із персонажів в п'ятому акті п'єси «Все добре, що добре закінчується» почав би раптом повторювати монолози з першої дії, п'єса втратила б будь-який сенс. Ми повинні діяти відповідно до вимог теперішнього моменту історії, зберігаючи спадковість щодо попередніх дій (ми не маємо права міняти саму розповідь чи п'єсу)» [6, с. 122–123].

На думку Н.Т. Райта, біблійний нарратив – це драма на п'ять актів, що стала предметом для його головної книги «Новий завіт і народ Божий»: «Перший акт – Творіння, другий – Гріхопадіння, третій – Ізраїль, четвертий – Ісус. Написання Нового Завіту – зокрема євангелій – являє собою першу сцену першого акту: у цій сцені вже є натяки на те, чим повинна закінчитися п'єса. Четвертий акт також свідчить про те, чим завершиться драма, однак проміжних етапів не пояснює. Отже, церкві доводиться жити під авторитетом цієї історії: вона покликана імпровізувати п'ятий акт, який веде до відомого й очікуваного кінця» [7, с. 189–190]. Якщо говорити більш конкретно, то початком драми є перші дві глави книги Буття, які знайомлять із головними героями – Богом і людством, розповідають про характер цих персонажів, особливо про благословення Богом людства. Другий акт, описаний у 3–11 главах книги Буття, показує виникнення проблеми: гріхопадіння та відхід до язичництва з його поклонінням плоті. Третій акт є історію Ізраїлю від Авраама до Месії: Ізраїль обраний, щоб повернути Божі благословення людству, але не справляється із завданнями, тому сам потребує допомоги. Четвертий акт є історією Ісуса та кульмінацією всієї драми. П'ятий акт – історія церкви від П'ятидесятниці до кінця світу. Н.Т. Райт наголошує: «Жити в п'ятому акті – значить, спираючись на все сказане вище, усвідомлювати, що саме з нашою допомогою великий нарратив рухається тепер до свого логічного завершення. Коли ми, нарешті, опинимося у цілі, там не буде ні Храму, ні таїнств, ні навіть молитви у звичному розумінні слова, оскільки все розчиниться в безпосередній присутності Бога і в Його любові» [6, с. 124].

Апокаліптичні видіння та слова Ісуса про місію церкви й останні події є свого роду сценарієм, у межах якого церква творчо імпровізує [6, с. 125–126]. Теорія п'яти актів надає можливість зрозуміти той паралелізм, який часто існує між діями Бога у Старому Завіті та діями Ісуса в Новому. Четвертий акт просто зобов'язаний не лише розв'язати проблеми в тому вигляді, у якому їх подано в третьому акті, не лише має наново переказати історію 1, 2 і 3 актів історії, розповісти про 4 і майбутній щодо Ісуса – 5 акт, оскільки тут досягається кульмінація розповіді; він має відсилати у своїх основних символах до символів третього акту, даючи ключові моменти для розуміння того, що говорить і робить Ісус.

Ізраїль формується виходом із рабства Єгипту через перехід Червоного моря. Ісус звільняє від рабства в смерті (паралель до 3 акту), що почалося з Адама (1 акт). Численні символи – хрещення у воді, чудесне ходіння по водах, існування в причетності до Святого Духа як споживання живої води – становлять засадничий паралелізм, за допомогою якого 4 акт відсилає до 3 для розуміння того, що саме відбувається. Центральне значення для 3 акту має Храм як місце присутності Бога. У 4 акті Христос протиставляє себе як новий Храм для всіх храмів Ірода, і 5 акт розпочинається не лише з П'ятидесятниці, а й зі

зруйнування іудейського храму в 70-му році. Велике значення мав символ Тори, на місце якого заступає Христос як Логос. Обітована Земля залишається в 3 акті, оскільки в 5 акті церква як істинний Ізраїль має успадкувати весь світ. Християнство універсальне, але тому, що Бог обіцяв, що всі народи прийдуть до Ізраїлю та благословляться через Ізраїль. Відповідно, розуміння символічного світу Нового Завіту, дій та ідей Ісуса й Павла можливе, за Н.Т. Райтом, виключно при знанні світогляду іудейського, символічного світу Ізраїлю. Теолог наголошує на тому, що сутність християнського нарративу в тому, що Ісус – це обіцяний ізраїльський Месія, Який сповнив очікування в несподіваний спосіб, розв'язав основну проблему не так, як очікували сучасники й навіть учні.

Отже, Н.Т. Райт, крім власне нарративу та його символічного світу, виділяє як окремий аспект відповіді на світоглядні питання. І ці відповіді не мене, ніж сам нарратив і його символи, залучають читача до певної нарративної реальності й визначають його поведінку. Адже питання «де вихід?» може звучати й так: «як це виправити?», і тоді християнський нарратив автоматично включає в себе й дію християн [7, с. 167]. Практика віруючих – це їх свідомо та несвідомо поведінка, яка виказує їх справжню ідентичність [7, с. 168], їхні наміри, цілі, мотиви [7, с. 150–154].

Чотири елементи світогляду: нарратив, відповіді на основні питання, спільні символи, практика – це те, що відрізняє одну релігійну спільноту від інших, слугує для маркування «свій-чужий» [7, с. 166–168].

Видатний протестантський теолог Уолтер Брюггеман у своїй книзі «Пророча уява» [1] пояснює, як саме можливе оновлення нарративів і їхніх складових. Нові нарративи завжди виникають як альтернативні історії, які переповідають наново всю історію світу, вибраного народу, боротьби Ісуса й церкви. Першою альтернативною історією вчений називає нарратив Мойсея. Його проповідь, що була центральним моментом його діяльності, була творінням альтернативного нарративу щодо єгипетської релігії, покликаної бути ідейною основою незмінного ієрархічного суспільства. Наратив Мойсея – це розповідь про Бога, Який спричинює зміни, аж від творіння світу і до виведення Ізраїля з полону.

Виявивши, як саме є можливим оновлення нарративів, протестантська теологія задається протилежним питанням: як можливе унормування нарративів, визначення того, який нарратив є нормативним для читачів, які намагаються зрозуміти Біблію, і тим більше для тих, хто хоче жити в згоді з нею? Відповідь на це питання протестантська теологія дає за допомогою канонічної критики. Провідний представник цього напрямку біблеїстики Бревард Чайлдс вважає, що цілісна традиція, яка має тяглість протягом усієї історії народу Божого, має визнавати канонічні норми не лише щодо обсягу біблійного тексту, а й щодо його змістового тлумачення [5, с. 646–647]. Твердження, що нарратив належить традиції, викликане не поверненням до логіки католиків чи православних, а слідуванням за філософськими тезами Е. Макінтайра, згідно з якими світогляди, нарративи, відповіді на основні світоглядні питання, цінності, символи, метафори, взірці поведінки – усе це належить традиціям. Спільноти як культурні та релігійні реальності передують індивідам, і особистості мають бути обмежені у своїх альтернативних нарративах, якщо хочуть належати до народу Божого. Е.П. Сандерс, визнаючи ключову роль спільноти як тієї інстанції, що встановлює канон, звертає увагу на свободу, яку має спільнота в нових інтерпретаціях нарративу [5, с. 647]. Д. Шепард звертає увагу на те, що канон не стримував редакторів давніх текстів [5, с. 648], а Р. Браун підкреслює, що й сьогодні «тлумачення Церкви може значно відрізнитися від буквального значення» тексту, але бути визнаним як канонічно нормативне [5, с. 649].

Стенлі Хауервас створює цілісну концепцію канонічної критики в межах нарративної теології, наголошуючи на ролі спільноти, яка має свхаристію [11, с. 344–365]. На думку С. Хауерваса, «для правильного прочитання

Писання необхідна вже наявна спільнота, сформована історією про Боже царство. Така спільнота основана на «розіграній драмі» літургії й на вірцевому житті святих» [10, с. 3]. Спільнота повинна бути на певній світоглядній і моральній висоті, щоб зрозуміти й прийняти біблійний образ Ісуса. Тому загальний нарратив про царство Боже формує спільноту до заглиблення в Писання.

Отже, канонічна критика цінна, бо нагадує про роль спільноти, якій нарратив належить не менше, ніж самому тексту Біблії. Цінна вона також тим, що визнає таке: світогляд спільнот зумовлений тим біблійним нарративом і текстом, який створений у результаті всіх редакцій. А тому пошуки «першопочаткового тексту» чи «справжнього Ісуса» позбавлені сенсу, оскільки норми задаються нарративом, який є історією, що містить у собі не лише повідомлення, а й інтерпретації.

Річард Хейз задається питанням про змістову єдність християнського нарративу в книзі «Етика Нового Завіту». Згідно із Р. Хейзом, Новий Завіт є «збіркою документів, які по-різному переповідають і коментують один і той же нарратив», зміст якого такий: «Бог Ізраїлю, Творець світу, здійснив, через смерть і воскресіння Ісуса, вражаючий акт спасіння світу, що гинув. Масштаби спасіння ще не проявилися повною мірою, але Бог уже створив спільноту свідків цієї благої звістки – Церкву. Очікуючи на велике завершення Наративу, церква, охоплена Духом Святим, покликана наслідувати Ісуса Христа в його любові й послуху, тим самим слугувати символом спасительного задуму Бога про світ» [11, с. 252]. Усе різноманіття нормативних інтерпретацій кориниться в самому Новому Завіті [4], оскільки різні автори підкреслюють різні аспекти єдиного нарративу [11, с. 252]. При читанні чи слуханні Писання спільний нарратив розуміється чи ре-конструюється через «окреме синтезуюче творче судження», у якому інтерпретатор намагається зрозуміти сутність християнства [11, с. 253]. Це судження опирається на здатність уяви, яка задає єдиний фокус погляду на Писання. Але при цьому адекватним буде те судження, яке опирається на ключові біблійні образи [11, с. 262, прим. 21], які, за Р. Хейзом, мають бути спільними для всіх книг Нового Завіту [11, с. 253–257]. Першим образом, який пронизує всі тексти Нового Завіту, є образ нової спільноти, церкви, яка у своєму житті покликана втілювати альтернативний соціальний порядок, що буде виявом Божого задуму [11, с. 257]. Другим образом є символ хреста: «Хресна смерть Ісуса – взіреть вірності Богу в нашому світі» [11, с. 258]. Третім образом є концепт нового творіння [11, с. 259–260].

Г.Р. Осборн у книзі «Герменевтична спіраль» [5] вирішує проблему єдності біблійного нарративу через звернення уваги на єдність наратора (оповідача). Г.Р. Осборн гаряче вітає відкриття нарративною теологією того, що «значення криється в тексті як єдиному цілому, а не окремих його частинах» [5, с. 249], і що це значення є відразу й певною історією, і певною теологією, які «взаємопереплетені» [5, с. 250]. Як нарратив, тобто розповідь, біблійний текст є «картиною». Але ця сама картина слугує «вікном» до історичних подій, що відбувалися, і також «дзеркалом», дивлячись у яке, вірні визначають, хто вони є і ким вони мають бути [5, с. 251]. Із трьох основних функцій тексту функція картини є первинною, а тому структура тексту як нарративу є первинною реальністю, розуміння якої може відкрити значення тексту і як історичної пам'ятки, і як теологічного нарративу для спільноти. Теологія й історія єдині в тому, що вплетені в нарратив. І якщо сконцентруватися на особливості біблійного нарративу, то побачимо складну концепцію авторства. Й окремий читач, і Божий народ є адресатами нарративу. Вони не лише – реальні та уявні читачі, а й реальні та уявні учасники нарративу. Історія Ізраїлю чи Церкви – це історія тих, хто вважає себе християнськими спільнотами. Історії про грішників, які каються, – це історії про реальних та уявних індивідуальних читачів [5, с. 252]. Наявність такої основної єдності нарративу: Бог (і його народ) розповідає (-ють) про Бога (і його народ) є теологічним тлумаченням особливостей біблійного нарративу.

Згідно із Дж. Смітом, немає реальності, яка б уже не була витлумачена за допомогою мови, а тому всяка реальність є «текстом» [8, с. 48]. Зокрема, досвід і події, які мали б передувати інтерпретації й тексту, є справою тлумачення [8, с. 62]. А «скрізь, де є тлумачення, буде конфлікт інтерпретацій чи, як мінімум, різниця в тлумаченнях» [8, с. 63]. Жодне з тлумачень не може претендувати на об'єктивну істину. Дж. Сміт пояснює свою точку зору так: «Хоча я погоджуюся, що тлумачення світу як Божого творіння – це правильне тлумачення, але це не заперечує його статусу тлумачення» [8, с. 62]. Звичайно, існують альтернативні інтерпретації світу: «Наприклад, християнство і буддизм дають зовсім різне тлумачення природи реальності. На це потрібно дивитися як на глибоку різницю в тлумаченні, а не легковажно думати, що християнська версія об'єктивно істинна, а буддистська – лише інтерпретація. Загалом і та, й інша версії – інтерпретації, і ні одна не є об'єктивно істиною» [8, с. 64].

За змістом текст Біблії є наративом. Дж. Сміт робить висновок: «Боже одкровення людству дане не як збірка тверджень чи фактів, а у вигляді розповіді – великої, усеохопної історії від Буття до Одкровення» [8, с. 98]. Розповідь є більш цінною, ніж пропозиційне знання з двох причин: «По-перше, розповідь – повніший вид передавання інформації (і, відповідно, одкровення), який залучає увагу і втягує людину в реальний світ Божої історії, що розкривається. По-друге, християнська віра <...> – це не просто релігія накопичених ідей. Віра нерозривно пов'язана з подіями й історією Божої спасительної діяльності у світі» [8, с. 98–99]. Дж. Сміт гаряче протестує проти скорочення християнської віри до «чотирьох духовних законів», дискурс про які є не наративом, а технологією презентації віри як системи знань, подібної до фізики [8, с. 99]. Зведення християнства із статусу наративу до статусу символу віри, чи «чотирьох духовних законів», чи конфесійної догматичної теології робить християнство метанаративом.

Аналіз досвіду протестантських теологів у сфері застосування наративної методології дає змогу зробити такі узагальнені висновки.

1. Сучасна протестантська теологія стверджує, що характерною ознакою людини є здатність жити під впливом наративів спільнот і створювати нові наративи. Кризь призму наративного сприйняття людина тлумачить реальність. Під впливом наративних взірців змінює свою поведінку та спосіб життя. Для віруючого і християнської спільноти біблійний наратив створює цілісний наративний світ із його метафорами, символами, ідеальними героями й основоположними конфліктами. Наратив зумовлює світогляд спільноти, даючи відповідь на чотири основні світоглядні питання: «Хто ми? Де ми? Що не так? Як це можна виправити?». Наратив має драматичний характер і надає можливість особистості ввійти в наративний світ через свідоме чи несвідоме прийняття певних ролей у світовій драмі.

2. Християнський наратив є п'ятиактною драмою. Акти п'єси зумовлені діями Бога в Його відносинах із людством і є такими: творіння, гріхопадіння, Ізраїль, Ісус, церква як істинний Ізраїль і початок Царства Божого. Характер християнської спільноти визначається її існуванням у п'ятому акті, перша дія якого пройшла (П'ятидесятниця), а остання ще не настала (Друге Пришестя). Граючи власну роль, спільнота й окремі християни покликані до творчої свободи інтерпретації себе, але в межах своєї ролі. Це означає, що моральна та релігійна поведінка мають зумовлюватися загальним образом християн, який є в Писанні як певний сценарій, а не вирваними з тексту й контексту імперативними повеліннями.

3. Релігійний наративний світ має здатність до оновлення через використання пророчої уваги, яка дає змогу пропонувати альтернативні наративи, що переповідають наново всю історію і пропонують нові шляхи до свободи та солідарності. У новому наративі й цінностях, які він пропонує, по-новому розкривається характер Бога та спільноти як Божого наро-

ду. Альтернативні наративи можуть стати основними, якщо спільнота їх прийме і зробить частиною канону. Як саме відбувається процес надання наративом статусу канонічних, залишається предметом дискусій. Закріплення канону різними теологами приписується спільноті; традиції; літургійному переказові наративу; образу Христа; кореневим метафорам; Богові як уявному авторові. Головною метафорою оновлення традиції є звільнення, і тому в традиції історії Ісуса та церкви розповідаються зі свідомим паралелізмом до історії виходу народу Божого із Єгипту.

4. Аналіз особливостей наративної методології в сучасній протестантській теології допомагає зрозуміти, яким є дискусійне поле щодо впливу наративних джерел (Писання, традиція) на протестантські спільноти.

Урахування досягнень наративної теології, особливо останніх років, відкриває нові перспективи для релігієзнавчого аналізу наративних джерел українських протестантських спільнот.

Література

1. Брюггеман У. Пророческое воображение / У. Брюггеман ; пер. с англ. С. Корниенко. – Черкассы : Коллоквиум, 2012. – 231 с.
2. Ванхузер К.Дж. Искусство понимания текста. Литературоведческая этика и толкование Писания / К.Дж. Ванхузер ; пер. с англ. – Черкассы : Коллоквиум, 2007. – 736 с.
3. Гренц С. Богословие и богословы XX века / С. Гренц, Р. Олсон ; пер. с англ. – Черкассы : Коллоквиум, 2011. – 520 с.
4. Данн Дж.Д. Единство и многообразие в Новом Завете. Исследование природы первоначального христианства / Дж. Данн ; пер. с англ. Н.Балашов, Г. Ястребов. – М. : ББИ, 1997. – 526 с.
5. Осборн Г.Р. Герменевтическая спираль: общее введение в библийское толкование / Г.Р. Осборн ; пер. с англ. Н. Сериковой. – Одесса : БААА, 2009. – 728 с.
6. Райт Н.Т. Авторитет Писания и власть Бога / Н.Т. Райт ; пер. с англ. О. Розенберг. – Черкассы : Коллоквиум, 2007. – 152 с.
7. Райт Н.Т. Новый Завет и народ Божий / Н.Т. Райт ; пер. с англ. Н. Холмогоровой. – Черкассы : Коллоквиум, 2013. – 704 с.
8. Смит Дж. Церковь и постмодернизм. Как найти место в церкви Лиотару, Фуко и Деррида? / Дж. Смит ; пер. с англ. В. Курат. – Черкассы : Коллоквиум, 2012. – 214 с.
9. Тисельтон Э. Герменевтика / Э. Тисельтон ; пер. с англ. – Черкассы : Коллоквиум, 2011. – 430 с.
10. Хауэрвас С. О важности переплетения слова, или Размышления о том, как стать известным библиейстом / С. Хауэрвас // Варнер Р. Слово. Толкование. Жизнь / Р. Варнер, К. Рой, К. Гриб, сост. ; пер. с англ. – Черкассы : Коллоквиум, 2012. – С. 1–20.
11. Хейз Р. Этика Нового Завета / Р. Хейз / ; пер. с англ. Г. Ястребова. – М. : ББИ, 2005. – 712 с.

Анотація

Ставроян С. С. Наративна теологія у сучасній протестантській думці. – Стаття.

У статті досліджено, що протестантська теологія зуміла адаптувати для власних потреб наративну методологію, знайшла в ній спосіб подолати традиційне протистояння лібералізму та фундаменталізму, наново відкрити значення канону і традиції, тексту й різних його жанрів. Протестантська теологія успішно пояснює появу альтернативних наративів, оновлення основного наративу. Альтернативні наративи можуть стати основними, якщо спільнота їх прийме і зробить частиною канону. Сучасна протестантська теологія стверджує, що характерною ознакою людини є здатність жити під впливом наративів спільнот і створювати нові наративи. Кризь призму наративного сприйняття людина тлумачить реальність. Наратив має драматичний характер і дає змогу особистості ввійти в наративний світ через свідоме чи несвідоме прийняття певних ролей у світовій драмі. Християнський наратив є п'ятиактною драмою. Головною метафорою оновлення традиції є звільнення. У традиції історії Ісуса та церкви розповідаються зі свідомим паралелізмом до історії виходу народу Божого із Єгипту.

Ключові слова: наративна теологія, сучасний протестантизм, світова драма, традиція, Біблія.

Аннотация

Ставроян С. С. Нарративная теология в современной протестантской мысли. – Статья.

В статье исследовано, что протестантская теология сумела адаптировать для своих потребностей нарративную методологию, нашла в ней способ преодолеть традиционное противостояние либерализма и фундаментализма, заново открыть значение канона и традиции, текста и различных его жанров. Протестантская теология успешно объясняет появление альтернативных нарративов, обновление основного нарратива. Альтернативные нарративы могут стать основными, если община их примет и сделает частью канона. Современная протестантская теология утверждает, что характерным признаком человека является способность жить под влиянием нарративов общин и создавать новые нарративы. Сквозь призму нарративного восприятия человек истолковывает реальность. Нарратив имеет драматический характер и позволяет личности войти в нарративный мир через сознательное или бессознательное принятие определенных ролей в мировой драме. Христианский нарратив является пятиактной драмой. Главной метафорой обновления традиции является освобождение. В традиции истории Иисуса и церкви рассказываются с осознанным параллелизмом к истории выхода народа Божьего из Египта.

Ключевые слова: нарративная теология, современный протестантизм, мировая драма, традиция, Библия.

Summary

Stavroyani S. S. The narrative theology in the modern Protestant thought. – Article.

It studied that Protestant theology was able to adapt to their needs narrative methodology, found in it a way to overcome the traditional confrontation between liberalism and fundamentalism, to rediscover significance of the canon and tradition, the text and its various genres. Protestant Theology successfully explains the emergence of alternative narratives, updating the main narrative. Alternative narratives may become essential if the community accepts it and will make part of the canon. The modern Protestant theology maintains that a characteristic feature of a person is able to live under the influence of community narratives and create new narratives. Through the prism of narrative perception person interprets reality. The narrative has a dramatic character and allows the person to enter into narrative world through conscious or unconscious acceptance of certain roles in the world drama. The Christian narrative is a five-act drama. The main metaphor of updates is a liberation. In the tradition the stories of Jesus and the Church is narrated with conscious parallelism to the exodus story of God's people from Egypt.

Key words: narrative theology, modern Protestantism, world drama, tradition, the Bible.